

Taller

Educar en drets culturals

Dilluns, 22 de maig de 2023

Museu Pau Casals

Avinguda Palfuriana 67

Platja de Sant Salvador — El Vendrell

Càtedra
Pau Casals

FUNDACIÓ
Pau Casals

UO Universitat Oberta
de Catalunya

Introducció

A la trajectòria artística de Pau Casals convergeix amb un compromís social amb els problemes i reptes del món convuls en el que va viure. La defensa dels drets humans fonamentals i la pau des de la seva condició de músic ens permeten situar el seu llegat en els escenaris contemporanis en la funció social de la cultura i la defensa dels drets culturals.

"La meva contribució a la pau del món pot ésser minsa, però hauré donat tot el que puc per aconseguir un ideal que considero sagrat." Pau Casals

La Càtedra Pau Casals vol promoure un espai de reflexió sobre la necessitat de conèixer en profunditat els drets culturals, fomentant l'educació i el seu tractament en les programacions dels diferents serveis culturals; museus, biblioteques, centres cívics, escoles artístiques, centres d'art, etc.

"A qui li escau més que a l'artista, la defensa de la llibertat tan essencial per la seva tasca creadora?" Pau Casals

Els plantejaments de Nacions Unides sobre els drets culturals després de l'Observació General 21 de 2009 i la creació de la figura d'Experta en l'esfera dels drets culturals a la Comissió dels Drets Econòmics, Socials i Culturals han ampliat i aprofundit en diferents aspectes del reconeixement i exercici d'aquest drets en els nostres sistemes culturals.

"Tota persona té dret a participar lliurement en la vida cultural de la comunitat, a gaudir de les arts i a participar i beneficiar-se del progrés científic."

"No es pot separar la música de la vida". "Exhorto els músics de tot el món a que posin la puresa del seu art al servei de la humanitat per unir els homes en un mateix vincle fraternal." Pau Casals

Àmbits d'estudi i anàlisis dels diferents informes sobre els drets culturals presenten la necessitat d'aprofundir en la perspectiva de la funció dels serveis culturals en l'educació i sensibilització en drets culturals.

Constatem la poca incorporació de l'enfocament en drets culturals en els discursos i relats de molts equipaments i serveis culturals.

En aquest context es proposa una poca formació especialitzada en aquesta temàtica entre els gestors culturals, educadors i professionals de la cultura que estableix un vincle entre el llegat de Pau Casals i una problemàtica actual.

Aquest document base aporta una primera contribució a aquest procés defensa dels drets culturals.

"Hem de treballar per fer un món digne dels seus fills." Pau Casals

Document Base del Taller

Fonamentació: educar en i pels drets culturals¹

Els drets culturals són encara una de les categories menys desenvolupades i consolidades del sistema internacional de protecció als drets humans i poc relacionada amb els drets a l'educació tant en l'àmbit educatiu formal o no formal, tampoc es coneixen entre els professionals de l'educació.

La globalització i la seva indubtable dimensió cultural fa que els reptes culturals d'avui en dia ens obliguin a no perdre de vista que el concepte de Drets Culturals, i en la majoria dels casos, la seva vivència és del tot insuficient, en part pel desconeixement, en part per la seva vulnerabilitat.

Si al Fòrum de les Cultures del 2004 a Barcelona es debatia àmpliament sobre el concepte d'accés a la cultura i com portar a la pràctica la vivència dels Drets Culturals, quasi vint anys més tard ens adonem que és important una educació, una formació i una transmissió de què són els drets culturals i com viure'ls i exercir-los plenament, sobretot entre les i els professionals del món educatiu.

L'Agenda 2030, l'agenda Internacional que ha definit els 17 Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS), no conté cap objectiu específic sobre la Cultura, la considera transversal, i en fòrums actuals, com el de les Ciutats i Governos Locals Units (CGLU) es debat de com integrar la cultura com a motor clau per a complir els objectius ODS i com aconseguir un Objectiu de la Cultura per l'Agenda post 2030.

Els ODS es fonamenten en un necessari i urgent desenvolupament sostenible del planeta, però la cultura hi juga un paper clau, pel valor substancial de la cultura que és la sostenibilitat, com pel seu enfocament basat en drets, justament els drets culturals.

La cultura no pot desenvolupar la seva dimensió constituent sense una participació ciutadana més profunda, sense un coneixement dels drets culturals, començant per a la formació ciutadana, per tant, per les escoles i continuant pels educadors/es, tècnics en cultura, líders polítics, entitats i associacions.

En l'àmbit educatiu, en els diferents currículums escolars des de fa anys, l'educació en valors i en ciutadania han pres cada vegada més pes. Si bé cada canvi de govern hi ha una voluntat en revisar el currículums educatiu, en el fons, estem d'acord en el fet que estem formant a ciutadans crítics, pel present i pel futur, en què la competència ciutadana és una competència clau i transversal en els diferents sabers que conformen l'ensenyament reglat.

Per tots aquests motius proposem una reflexió sobre l'educació en drets culturals, en el marc de la **Càtedra Pau Casals**, garant dels valors educatius i de pau universal que el mestre ens ha deixat com a llegat.

---

¹ Elaborat en base a diferents fonts que no es citen en detall

El 2021 la relatora de les Nacions Unides dels Drets Culturals va presentar el seu informe 76 a l'Assemblea General de les NNUU. Ens parla de l'exclusió social per temes d'identitat cultural i parla d'hibridació cultural en les societats d'avui i apel·la a la universalitat dels drets humans a la diversitat cultural i conclou que és més necessari que mai fer campanyes de sensibilització generals posar fi a la discriminació, el racisme i la xenofòbia, en un món, i una Europa que cada vegada és més explícita l'aparició de governs d'extrema dreta, posant a trontollar la pau fraternal entre els pobles.

Al Culturopolis 2022 les Jornades Internacionals pels Drets Culturals, celebrat el mes de novembre a Barcelona, l'actual relatora especial de les NNUU va fer especial èmfasi en la importància de la difusió dels drets culturals per tal de poder-los garantir a tota la ciutadania. Per tant ens situa en un moment estratègic per a organitzar aquestes jornades educatives.

A la recent Conferència Mundial de la UNESCO sobre Políticas Culturales y el Desarrollo Sostenible México 2022 es manifesta "La violació dels drets humans i culturals, fins i tot mitjançant la discriminació, a la pertorbació de les pràctiques culturals vives i a l'exacerbació de la vulnerabilitat dels agents, les institucions, els espais i els mercats culturals, el que socava el valor intrínsec de la cultura com a vincle entre els pobles i font d'ingressos, al mateix temps que minva la diversitat cultural a escala mundial".

UNESCO des de la direcció de Polítiques Culturals i Desenvolupament està organitzant un Diàleg Multilateral sobre Educació Cultural i Artística el 25 i 26 de maig a la seva seu a París, per tal de situar de nou aquests projectes en el marc de l'exercici dels drets culturals.

Seguint les recomanacions de la relatora de les NNUU, dels altres informes abans citats, i dels anys que fa que es parla dels drets culturals, més que mai hem de recuperar aquest concepte i donar-li un sentit pràctic, a partir del concepte de la cultura com a dret, del dret a participar en la vida cultural, de la cultura com un pilar del nostre desenvolupament i fer-ho des de la mirada educativa, a través de la formació de formadors, docents, mestres i professorat.

Què entenem per Drets Culturals?

Els Drets Culturals (DDCC) es fonamenten en l'article 27 de la Declaració Universal de Drets Humans (DUDH) de 1948.

Article 27

1. Tota persona té dret a participar lliurement en la vida cultural de la comunitat, a gaudir de les arts i a participar i beneficiar-se del progrés científic.
2. Tota persona té dret a la protecció dels interessos morals i materials derivats de les produccions científiques, literàries o artístiques de què sigui autor.

Els DDCC són essencials per la dignitat humana part integrant dels drets humans i són universals, indivisibles i interdependents.

Els DDCC han de garantir-se sense cap discriminació per motius de raça, sexe, llengua, religió o convicció política o de qualsevol altra caràcter com ascendència, origen nacional, condició social, etc. a partir de la que la persona defineix la seva identitat cultural. Ningú ha de ser discriminat

per exercir o no exercir els seus DDCC. Ningú pot invocar els DDCC per menyscar un dret reconegut per la DUDH.

Els DDCC han estat els drets menys desenvolupats en el marc del Dret Internacional dels Drets Humans malgrat les dates d'aprovació i ratificació per una gran majoria d'estats. Els DDCC no han tingut consideració dins del camp de les polítiques culturals que no han fonamentat la seva acció en els drets de les persones.

Dins de l'aplicació de la DUDH s'ha de considerar la mateixa importància als drets econòmics, socials, culturals, civils i polítics.

Els DDCC són essencials per mantenir la dignitat humana.

Els DDCC reconeixen a les persones i a les comunitats. Els DDCC es concreten en l'article 15.1.a del Pacte Internacional dels Drets Econòmics, Socials i Culturals aprovat l'any 1966 i ratificat pels estats membres. Article 15. Els Estats part en aquest Pacte reconeixen el dret de tothom a:

a. Participar en la vida cultural. b. Gaudir dels beneficis del progrés científic i de les seves aplicacions. c. Beneficiar-se de la protecció dels drets morals i materials que resultin de les produccions científiques, literàries o artístiques de les quals sigui l'autor.

Aquest article no ha format part de les prioritats en les reflexions sobre drets humans, com si hi haguera elements més importants dels drets fonamentals. Per això l'any 2001 es crea el Comitè de Drets Econòmics, Socials i Culturals en el Consell Econòmic i Social de les NNUU que pretén dinamitzar tots els aspectes del PIDESC.

L'any 2007 una iniciativa social presenta la Declaració de Friburgo, el text més clar que existeix sobre els drets culturals, consta d'una introducció (amb diverses "consideracions") i 12 articles,

com un exercici de com podria tractar-se el tema per part d'un acord multilateral. Ens recorden que:

– Els drets humans són individuals i indivisibles, és a dir, que el dret a participar en la vida cultural (article 27 de la Declaració Universal dels Drets Humans) no es pot aplicar al marge de la resta de drets (llibertat d'expressió, educació, salut, habitatge...).

– Els drets culturals són expressió i exigència de la dignitat humana: tens uns drets pel fet de ser un home, pel fet de ser una dona, pel fet d'existir com a persona.

– Els drets culturals ja estan reconeguts de manera dispersa en moltes declaracions, pactes, tractats i convencions internacionals, però és important reunir-los en un document per tal de garantir-ne la visibilitat i la coherència, i per afavorir-ne l'eficàcia.

L'any 2009 el Comitè de Drets Econòmics, Socials i Culturals presenta la Observació General Nº 21 sobre el Dret de tota persona a participar en la vida cultural d'acord amb l'article 15 del PIDESC, és un referent com a primera reflexió normativa sobre el DDCC. Com es pot veure, aquest document presentat vuit anys després de la seva constitució, demostra el retard en els treballs en aquest dret "oblidat". Aquest mateix any es crea la figura de la Relatora Especial en l'esfera dels drets culturals que comença a analitzar diferents aspectes de l'article 15 del PIDESC i la presentació d'informes que van desenvolupant dimensions dels drets culturals.

La DUDH en l'article 1 determina: "Tots els éssers humans neixen lliures i iguals en dignitat i en drets. Són dotats de raó i de consciència, i els cal mantenir-se entre ells amb esperit de fraternitat". En aquest sentit, els DDCC són:

Innats: Inherents a l'ésser humà des del seu naixement i superiors al poder dels estats o de qualsevol organització social, religiosa o política.

Irrenunciables. Cap ésser humà pot renunciar a ells ni permetre que els altres no l'hi respectin.

Inalienables: pertanyen a l'essència de la persona, a la humanitat de la persona, per tant, no és possible la seva alienació, transferència o transmissió.

Imprescriptibles: no es perden al llarg del temps ni en situacions de no exercir-los.

Indivisibles: els drets humans depenen els uns dels altres es complementen i són interdependents.

Elements a considerar sobre els DDCC

Disponibilitat

Representen el conjunt de recursos que una societat posa a disposició de les persones per exercir els seus DDCC. Aquest conjunt el componen; serveis, béns, institucions, equipaments, organitzacions i altres estructures socials orientades als continguts dels DDCC.

Accessibilitat

La no discriminació en l'accés al conjunt de recursos. En el sentit físic, proximitat i distància geogràfica. Indistintament per motius econòmics, procedència, creences religioses, etc. Nivell d'informació, coneixement i ubicació del conjunt de recursos.

Acceptabilitat

Si el conjunt de recursos responen a les necessitats de les persones, als seus valors i es perceben com de confiança i manifesten nivells de satisfacció.

Sostenibilitat

Continuïtat de funcionament en el temps i previsió de futur. Adaptabilitat als processos i dinàmiques del context. Responsabilitat en el manteniment i capacitat d'assegarar.

Adaptabilitat

Fa referència a la pertinença a la realitat de les vides culturals de les mesures dels estats i dels recursos amb flexibilitat i contextualització a la diversitat cultural de les persones i comunitats.

Idoneïtat

Per idoneïtat cultural s'entén l'adequació de les mesures que respectin als valors culturals i formes de vida de la diversitat cultural. Respecte a la diversitat de les persones i comunitats principalment de les minories. És un principi d'adequació cultural a les realitats de cada context.

Qualitat

Qualitat humana en la prestació dels serveis de l'oferta com en la satisfacció de la percepció de qui rep el recurs.. Qualitat tècnica dels recursos en tant a oportunitat, coherència amb els DDHH, integritat i efectivitat.

Participació

Implicació dels diferents actors socials: administració, sector privat i tercer sector. Participació dels agents culturals i de les organitzacions que representen a les persones i grups de la comunitat cultural de referència.

Continguts i conceptes en relació als DDCC. Els elements d'anàlisi dels termes que contempla l'article 15 del PIDESC:

Persona

"Tota persona" es refereix a l'exercici dels drets: indivisament, en associació amb altres o dins d'una comunitat. El Dret de tota persona a Participar lliurement en la Vida Cultural. El dret a no participar en la vida cultural.

Vida Cultural ²

El marc del reconeixement i garantia dels DDCC es dona en la Vida Cultural que adquireix diferents formes d'acord amb el seu context. "La vida cultural fa referència al caràcter de la cultura com un procés vital, històric, dinàmic i evolutiu que té un passat, un present i un futur. La Vida Cultural té una dimensió individual a partir de la convivència al primer nivell a la llar i a la família. Hi ha una Vida Cultural privada o íntima de la persona. I la Vida Cultural col·lectiva.

Participar en la Vida Cultural

El dret de tota persona sola, en associació amb altres o com a comunitat a actuar lliurement en la forma de participar en la vida cultural a exercir diferents pràctiques culturals, a participar en la vida política.

Accedir a la Vida Cultural

El dret a conèixer i entendre la seva pròpia cultura i la dels altres per mitjà de l'educació, la informació i la capacitat en respecte a la seva identitat cultural. El dret a conèixer les diferents

formes d'expressió cultural, difusió i divulgació d'acord amb el seu estil de vida. El dret a l'ús dels béns i serveis culturals, el patrimoni cultural i la creativitat artística del seu context.

Contribuir a la Vida Cultural

El dret a contribuir a la creació de les manifestacions artístiques, materials i espirituals de la seva comunitat. El dret a contribuir en el desenvolupament de la seva comunitat en la definició, formulació i aplicació de qualsevol decisió que tingui repercussió en els seus drets culturals.

Expressar-se a la Vida Cultural

A la vida cultural tota persona pot contribuir per mitjà de l'expressió de la seva obra en els diferents llenguatges artístics i culturals en llibertat i en respecte als altres. Els drets culturals defensen aquestes activitats que forma part de les identitats culturals de les persones i comunitats.

No discriminació i igualtat de tracte a la Vida Cultural

Els drets culturals impossibiliten qualsevol discriminació per motius de raça, color, sexe, idioma, religió, opinió política, pel seu origen, posició econòmica o condició social. Per pertànyer a una comunitat cultural o per participar en una activitat cultural. Ningú pot ser exclòs als béns i serveis culturals.

---

² Al final del capítol ampliem aquest concepte

Beneficiar-se de la Vida Cultural

Tota persona té dret a beneficiar-se de la protecció dels interessos morals i materials que li correspon per raó de la seva activitat de producció cultural i artística. De la mateixa forma la interacció en la vida cultural ens permet beneficiar-nos de les contribucions culturals de les altres persones, comunitats, societats.

Protecció dels seus interessos en la Vida Cultural

Acció per la qual un conjunt de normes permeten la protecció dels referents culturals de referència. Patrimoni i memòria, drets d'autor, integritat de l'obra artística, etc.

Exercici dels Drets Culturals

Representa el conjunt de circumstàncies que permeten a les persones i a les comunitats el ple exercici dels seus drets culturals protegits per un conjunt de normes i institucions de caràcter social i polític. També es pot definir com la vivència de la persona de viure en un context a on es pot desenvolupar en els seus drets culturals.

Garantia per participar lliurement en la Vida Cultural

Representa la percepció de les persones, grups i comunitats que existeix un conjunt de recursos, normatives i institucions que garanteixen la participació en la vida cultural.

Llibertat Cultural

La llibertat cultural constitueix una part fonamental del desenvolupament humà, ja que, per viure una vida plena, és important poder triar la identitat pròpia –el que un és– sense perdre el respecte pels altres o veure's exclòs d'altres alternatives. La llibertat per practicar les seves formes i activitats culturals i artístiques, per expressar-se en la seva llengua, per honrar el llegat

patrimonial, ètnic o religiós sense por del ridícul, del càstig o de la restricció d'oportunitats. És la llibertat de participar en la societat sense haver de desprendre's dels vincles culturals que ha escollit, implica permetre a les persones la llibertat de portar la vida que valoren– sense ser excloses d'altres alternatives que els són rellevants (com les corresponents a l'educació, les arts, la salut o les oportunitats d'ocupació).

Identitat Cultural

Conjunt de referències culturals en les quals una persona, individualment o col·lectivament, es defineix, es constitueix, comunica i entén ser reconeguda en la seva dignitat. Tota persona té dret a escollir la seva identitat cultural i a compartir identitats. Cap persona pot ser obligada a identificar-se o ser assimilada per una comunitat cultural.

Grups socials de protecció especial

Fa referència a persones, grups socials o comunitats que per diferents causes es troben en una situació de desavantatge per exercir els seus drets culturals i requereixen una atenció específica o unes accions compensatòries. La definició d'aquests grups requereix una identificació d'acord amb la realitat de cada context o en moments determinats. Ens podem referir a: infància i adolescència, persones grans, persones amb discapacitats, minories, immigrants, situacions de pobresa o vulnerabilitat, etc.

Diversitat Cultural

La cultura adquireix diverses formes a través del temps i de l'espai. Aquesta diversitat es manifesta en l'originalitat i la pluralitat de les identitats que caracteritzen els grups i les societats

que componen la humanitat. La diversitat cultural és tan necessària per al gènere humà com la diversitat biològica per als organismes vius. La diversitat cultural constitueix el patrimoni comú de la humanitat i ha de ser reconeguda i consolidada en benefici de les generacions presents i futures. El pluralisme cultural constitueix la resposta política al fet de la diversitat cultural. Inseparable d'un context democràtic, el pluralisme cultural és propici per als intercanvis culturals i el desenvolupament de les capacitats creadores que alimenten la vida pública.

Altres conceptes relacionats: Educació cultural, Diversitat expressions culturals, Creativitat, Indústries culturals i economia creativa, Arts, Patrimonis culturals, Memòria, Llengües, Espiritualitats i religions, Tradició, Llibertat d'expressió, Globalització.

Titulars dels drets

La DUDH reconeix els éssers humans com a subjectes de drets sense cap discriminació com estableix l'article 2. La vulnerabilitat incideix en el debilitament de les garanties i llibertats fonamentals. A més dels drets individuals també es planteja els drets col·lectius. Tot dret té unes limitacions i unes obligacions per part dels individus.

Titulars de les obligacions i responsabilitats

Els drets humans són compromisos ineludibles dels Estats i, per tant, exigeixen normatives, instruments i institucions que vetllin pel seu compliment. Les obligacions dels estats es concreten en crear un marc de convivència a partir de garantir, respectar i protegir a la ciutadania en l'exercici dels seus drets culturals. De la mateixa forma els altres actors socials tenen responsabilitats en l'aplicació i respecte als drets culturals com: organismes internacionals, sector privat i empreses, societat civil i tercer sector, la família i les estructures comunitàries.

Desenvolupament dels Drets Culturals

A escala internacional

L'existència de la figura de l'Experta en l'esfera dels Drets Culturals de NNUU, creada el 2009, ha permès un conjunt d'informes que reflexionen i aprofundeixen en diferents temes específics en més detall i profunditats. De la mateixa forma la participació de diferents especialistes i institucions per mitjà de consultes, com les missions de visita a diferents països i els informes dels estats membres del PIDESC ha desenvolupat tot un material especialitzat en diferents aspectes i relacions dels drets culturals a la nostra societat.

A continuació relacionem els informes presentats fins ara per aquesta institució que es poden descarregar en la web <https://www.ohchr.org/es/special-procedures/sr-cultural-rights> :

- Dret al patrimoni cultural i el seu gaudi i DDCC
- Dret a gaudir del progrés científic i DDCC
- Dret a la igualtat de condicions entre dones i homes en els DDCC
- Dret a la llibertat per a l'expressió i la creació artística
- Dret a l'escriptura i ensenyament de la història
- Dret a la preservació de la memòria històrica
- Repercussió de la publicitat comercial i la comercialització en els DDCC

- Protecció dels drets d'autor
- Dret a la protecció de la propietat intel·lectual i les patents
- Protecció a la destrucció intencional del patrimoni cultural
- Incidència dels fonamentalismes i extremismes en els DDCC
- Repercussió del fonamentalismes i extremismes en els DDCC de les dones
- Contribució de la cultura i les arts a societats respectuoses amb els Drets Humans
- La universalitat dels Drets Humans des de la perspectiva del DDCC
- Importància dels espais públics per l'exercici dels DDCC
- Reconeixement de la barreja de cultures i sincretismes, identitats culturals mixtes i DDCC
- Emergència climàtica i DDCC
- La funció dels defensors dels DDCC
- Les repercussions de la crisi dels coronavirus sobre els DDCC
- Els DDCC a l'Agenda 2030 Cultura y Desarrollo Sostenible

El problema de l'efectivitat dels drets culturals

Dins del desenvolupament del PIDESC es preveu la progressiva efectivitat com un concepte dinàmic de l'aplicació dels drets econòmics, socials i culturals en el sentit que no es poden aconseguir tots i al mateix temps. Aquest fet no impedeix que els drets culturals, com ja hem manifestat abans, que per diferents raons; poc interès dels estats, manca d'una societat civil cultural global, absència de preocupació dels agents culturals, etc., no han estat considerats com a importants en el conjunt dels drets humans. Aquesta tendència va canviant des de l'inici d'aquest segle fins a l'actualitat.

El Protocol facultatiu del PIDESC entra en vigor 2013 i Espanya va ratificar el 2010. Demana presentar informes nacionals i un sistema de comunicació de vulneracions dels DDCC a Nacions Unides.

Els DDCC en l'ordenament jurídic espanyol i català

La Constitució Espanyola de 1978 estableix que "els poders públics promouran i tutelaran l'accés a la cultura, a la que tots tenen dret" com a dret fonamental. I "participar realment a la vida cultural" a l'article 9.2. La manca d'una legislació bàsica que desenvolupi al sistema i els drets de la ciutadania a la cultura deixen molts aspectes en la indefinició.

Posteriorment, la cultura es delega com una competència a les comunitats autònomes que l'estan aplicant de diferents formes com s'observa en iniciatives legislatives de Navarra i Canàries, com l'anunci d'una llei a Catalunya.

L'Estatut d'Autonomia del 2006 expressa l'obligació dels poders públics de facilitar la participació en la vida cultural i reconeix el dret dels pobles a conservar i desenvolupar llur identitat (article 4).

També dedica un article (22) a desenvolupar els drets i deures en l'àmbit cultural, tot reconeixent el dret d'accés a la cultura i el desenvolupament de les capacitats creatives i les obligacions dels poder públics.

Annex: Aproximacions a la Vida Cultural

La Vida Cultural és un primer nivell de funcionament social d'una comunitat, societat o estat on l'individu per compartir amb els seus semblants interaccions per satisfer les seves necessitats culturals, formes de vida, memòria col·lectiva, creativitats i tradicions.

La participació lliurement en la Vida Cultural representa el respecte als drets fonamentals de les persones i el respecte a l'autonomia i lliure decisió per decidir les seves necessitats culturals.

La Vida Cultural és una representació de l'expressió d'un grup social, comunitat o societat per a transcórrer entre el passat, el present i un possible futur.

La Vida Cultural en una contemporaneïtat és el resultat d'un procés històric, de la tradició i de la memòria en un context determinat.

No podem confondre la Vida Cultural i l'ampli concepte que es coneix com a cultura d'una comunitat o societat, malgrat que existeixen moltes relacions i interdependències.

Les vides culturals responen a les realitats del seu context en totes les dimensions i es caracteritzen per la seva diversitat.

La Vida Cultural es manifesta entre les persones, comunitats i interaccions socials en els processos de convivència com una activitat humana per satisfer les necessitats culturals, generar vincles de pertinença i compartir col·lectivament el patrimoni en comú.

En un context determinat la Vida Cultural pot ser homogènia, és a dir representada per una cultura o un grup cultural. O pot ser heterogènia o multicultural quan la componen persones de diferents procedències o cultures.

La Vida cultural transita entre l'individual i el global. La Vida Cultural va des de l'esfera privada: individual i el nucli familiar a la Vida Cultural Social: barri, comunitat, societat i global.

EDUCAR EN DRETS CULTURALS: Una aproximació

1. Principis sobre Educar en Drets Culturals³

Els drets humans en totes les seves dimensions contempla el dret a l'educació i els drets culturals entre altres. La relació entre aquests dos drets ens permet plantejar l'educació en drets culturals.

Tota persona té dret a l'educació individual i col·lectiva al llarg de la seva vida que li permetin el ple desenvolupament de la seva personalitat i de la seva identitat cultural en respecte als drets dels altres. Cada dret humà, i en ells els drets culturals, és a la vegada un fi i un mitjà del desenvolupament personal i social de les persones.

L'educació implica conèixer i disposar de capacitats pel respecte als DDHH. A accedir a institucions i serveis educatius d'acord amb els criteris internacionals. El dret a l'educació implica el reconeixement dels drets culturals en totes les seves dimensions. Els drets culturals han de garantir les capacitats fonamentals pel ple exercici de propis drets de la persona en societat.

L'educació ha de contribuir a l'augment de les capacitats, la informació i el coneixement de les llibertats de les persones per accedir en autonomia a la participació en la vida cultural en les diferents dimensions. La vida cultural forma part del medi o entorn on es donen la major part dels processos educatius. La interacció i interdependència entre els drets a l'educació i els drets culturals esdevé un element fonamental en el desenvolupament humà en sostenibilitat.

L'educació en un sentit ampli, el sistema educatiu i les seves institucions no poden aconseguir amb plenitud les seves finalitats al marge d'acceptar i integrar les aportacions de les dinàmiques de la vida cultural.

De la mateixa forma el dret a participar en la vida cultural amb plenitud requereix l'adquisició de capacitats humanes, les quals no es poden generar si no existeix un conjunt de processos educatius, aprenentatges i relacions en entorns educatius.

La Vida Cultural és un ampli camp d'aprenentatges amb potencial d'integrar-se als continguts de l'educació al llarg de la vida. La participació en la vida cultural implica una relació amb la cultura i els altres i un espai idoni a la generació de capacitats humanes i culturals per mitjà dels béns i serveis culturals. Per obtenir una àmplia participació en la vida cultural es requereix disposar d'informació sobre la pròpia cultura i la dels altres a on els processos educatius adquireixen una gran importància.

Educar per a la participació cultural implica posar a disposició de les persones informacions i coneixements culturals i desenvolupar el potencial creatiu i expressiu de les persones per mitjà d'activitats d'estímul i retrobament de les mateixes potencialitats.

Les expressions, propostes i serveis culturals que formen part de la vida cultural han de garantir els drets culturals, però també han d'acceptar la seva àmplia i diversa funció educativa com a proveïdors de capacitats humanes per a la convivència i pel desenvolupament humà en la millora de l'exercici dels drets humans.

---

³ Redactat i adaptat en base a la documentació del Programa mundial per a l'educació en drets humans de Nacions Unides 2004 i altres fonts

L'educació en drets culturals es pot definir com el conjunt d'elements d'informació, aprenentatges i adquisició de capacitats per entendre la cultura en els drets humans poden definir-se en els següents possibles objectius generals:

- Reforçar el respecte a les diferents dimensions dels drets humans i el respecte a les llibertats fonamentals de les persones.
- Considerar la cultura en el ple desenvolupament de la personalitat humana i el sentit de la dignitat de l'ésser humà.
- Promoure la comprensió, tolerància i respecte per la diversitat cultural, la igualtat entre els éssers humans i les seves cultures.
- Reconèixer la llibertat cultural de les persones per escollir les seves identitats culturals i comunitats culturals de referència.
- Facilitar la participació efectiva de les persones en la seva vida cultural i en una societat lliure i democràtica en un estat de dret.
- Fomentar i mantenir la pau i el respecte al diàleg entre cultures.
- Protegir les cultures en situació de conflicte o guerres.
- Acceptar la convivència entre persones de diferents identitats culturals.
- Contribuir a la importància de la dimensió cultural en el desenvolupament sostenible.

Possibles Objectius de les Activitats per Educar en Drets Culturals

- Promoure la interdependència, la interrelació, la indivisibilitat i la universalitat dels drets civils, polítics, econòmics, socials i culturals en el marc dels drets humans.
- Fomentar un major coneixement i respecte per la diversitat cultural.
- Situar els drets culturals en el conjunt de drets humans.
- Sensibilitzar sobre l'oposició a qualsevol motiu de discriminació en general i més concretament en les situacions que es poden desencadenar en l'exercici del dret a participar en la vida cultural.
- Oferir informació ampla sobre els drets culturals en totes les seves dimensions i els documents per a la seva fonamentació.
- Acompanyar en la identificació de les situacions de vulneració dels drets culturals en els contextos pròxims.
- Analitzar els problemes crònics en matèria de drets culturals que es donen a escala global i local.
- Observar les repercussions en matèria de drets culturals fruit de les transformacions socials i els canvis tecnològics.
- Desenvolupar capacitats en matèria de drets culturals a les persones, grups socials i comunitats per situar les seves reivindicacions en matèria de drets humans i culturals per exercir els seus drets.
- Capacitar professionals de la gestió cultural, de l'educació i altres àmbits per una transferència de coneixements que puguin afectar a les seves responsabilitats.
- Sensibilitzar a les institucions governamentals i els responsables de decidir polítiques socials, educatives i culturals per a la incorporació dels drets culturals en les justificacions de les seves propostes.
- Adaptar l'educació en drets culturals a diferents contextos i realitats del nostre entorn.
- Situar els drets culturals en el marc de la Agenda 2030 i els seus Objectius de Desenvolupament Sostenible, com en altres acords de la comunitat internacional.

- Fomentar l'establiment d'instruments, mecanismes i normatives a escala local, nacional i internacional en la protecció dels drets culturals en el marc dels drets humans.
- Promoure una comunitat de recerca sobre els drets culturals i l'educació que permeti disposa de nous coneixements i pràctiques per als professionals i institucions culturals.
- Reflexionar sobre línies metodològiques per a l'aprenentatge i estratègies didàctiques aplicades als camps de referència d'una educació en drets culturals.
- Fomentar la creació d'entorns d'aprenentatges dels drets culturals en diferents tipus d'equipaments, serveis o institucions culturals.

2. Didàctica sobre els Drets Culturals

Tallers educatius referents que ens precedeixen

El disseny d'un taller i una formació per a formadors en el camp dels DDCC és clau per tal de dissenyar una didàctica per explicar els DDCC.

Un taller que parteix de la reflexió sobre educar en drets culturals o els drets culturals en l'educació.

Presentem quatre tallers referents, que poden servir de precedent:

1-Exposició, Guia didàctica i taller: Cultura(s). Alternativas. Diversidad. Derechos. AECID, Càtedra UNESCO de Polítiques Culturals i Cooperació. (2005-2010)

En el marc de l'exposició que l'AECID (Agència Espanyola de Cooperació Internacional i Desenvolupament) va muntar el 2004 en el Fòrum de les Cultures a Barcelona, amb el títol: *Cultura, Alternativas, Diversidad, Derechos* es va dissenyar la Guia Didàctica, amb el títol *Cultura(s)*, com a eina per a educar en Drets Culturals, lligada a l'exposició.

Aquesta experiència va permetre dissenyar activitats de formació a formadors en temes de drets culturals, perquè a través de l'exposició i la reflexió que es proposava amb la Guia, aprenguessin

primer ells i elles els conceptes bàsics dels drets culturals i ho transmetessin als seus alumnes. Aquesta formació es va fer en diferents llocs, viatjant amb l'exposició, per Espanya i Amèrica Llatina i identificant també diferències culturals a l'hora de la seva transmissió.

2-Exposició, Guia didàctica Ciudades Educadoras: acciones locales/valores globales. AICE, Càtedra UNESCO de Polítiques Culturals i Cooperació i educArt s.l (2009)

En el marc d'aquesta exposició itinerant organitzada per l'Associació Internacional de Ciutats Educadores (AICE), es dissenya una Guia didàctica per a treballar-la amb alumnes de 8 a 12 anys i famílies i de 13 a 16 anys. Valors de Drets Culturals en el marc de la ciutat, agafant com a exemple 7 ciutats de la xarxa a través d'un tema a treballar diferent en cada ciutat (Memòria, Història i Identitat; el rol educatiu de la cultura; les TIC i la cohesió social; la governança i la societat civil; la resolució de conflictes; l'urbanisme, l'espai públic i la participació ciutadana i l'esport com a instrument de inclusió social.

3- Diversidades. El juego de la creatividad. Kit de la Convención sobre la protección y promoción de la diversidad de las expresiones culturales. UNESCO, Càtedra UNESCO de Polítiques Culturals i Cooperació i Fundació INTERARTS (2010).

El 2005 es ratifica la Convenció sobre la Diversitat de les Expressions Culturals que la UNESCO arribant a un consens important amb la majoria de països integrants. Una Convenció vinculant que requeria d'un exercici de transmissió i difusió del seu abast i significat, sobretot entre els joves.

El dret a la creativitat, a l'expressió cultural, a la diversitat d'aquestes, és un dret cultural que s'havia de donar a conèixer. Per tant es va dissenyar un KIT educatiu, anomenat *KIT Diversidades. El Juego de la creatividad*.

Aquest KIT va tenir una aplicació pràctica amb alumnat de Catalunya i Amèrica Llatina, i un cop fetes les proves pilot es va dissenyar un Material Docent per a l'ús de KIT, tant en format CD-ROM com en format paper, destinat a docents d'educació secundària, però també gestors culturals i responsables de centres vist l'aplicació que té en tots els àmbits de la formació i la programació cultural.

4- Te Cuento. Los niños/as hablan de cooperación en tres cortometrajes animados. Càtedra UNESCO de Polítiques Culturals i Cooperació, PDA (Pequeños Dibujos Animados), AECID. (2011)

3 curtmetratges realitzats en tres països diferents d'Amèrica Llatina (Hondures, Guatemala i República Dominicana), amb nens i nenes de 6 a 12 anys sota el títol "Te cuento" per a aprofundir en l'educació per a la diversitat cultural i el desenvolupament a través del cinema. Es va dissenyar una Guia didàctica, que acompanya al CD amb les tres pel·lícules, amb propostes d'activitats que aprofundeixen sobre tres realitats culturals diferents, explicades pels nens i nenes i posa accent a la diversitat, als drets dels infants, a la creativitat i a la imaginació.

L'experiència d'aquests tallers va ser tant fructífera que es va decidir dissenyar un taller, amb la col·laboració de l'Ajuntament de Banyoles, que sota el títol "Iguals i diferents", va permetre realitzar la pràctica d'elaborar un curtmetratge de dibuixos animats amb els dinamitzadors de PDA i treballar el resultat del curtmetratge "La imaginació en males mans" fet per alumnes de l'Escola de Can Puig de Banyoles.

Aquest material va donar lloc a una activitat **Iguals i diferents. Una mirada creativa i innovadora a la diversitat**, formada per una Guia didàctica i uns tallers per a nens i nenes de cicle mitjà i superior de primària i 1r cicle d'ESO.

Cap a una didàctica dels DDCC

L'experiència de l'aplicació d'aquestes tres eines didàctiques amb resultats concrets sobre el seu èxit, va quedar recollida a la tesina "Una propuesta educativa en Derechos Culturales" (Universitat de Girona, 2010). Es planteja una hipòtesis i uns resultats sobre l'aplicació d'aquestes eines didàctiques per a transmetre els conceptes vinculats al drets culturals tant a col·lectius docents, com a gestor/es culturals, com a infants i joves.

Els conceptes clau

La Guia didàctica *Cultura(s)*, planteja un mapa conceptual per tal de identificar i posar nom als drets que tenim com a éssers humans i que ens vinculen amb la cultura.

Dels conceptes inicials (2004), a avui, ha calgut actualitzar aquest camp semàntic per les variacions culturals que han aparegut, pels canvis socials, semàntics, etc.

Els continguts centrals a la Guia didàctica sobre els drets culturals, són els següents, diferenciant els que són conceptes claus, d'altres conceptes que s'hi relacionen. Aquest mapa conceptual també permet relacionar cada concepte amb el document de referència (Declaració, Convenció, Pacte, Llei) a on apareix citat.

Llistat de conceptes: d'accés i participació a la cultura, creativitat, indústries culturals, llibertat d'expressió, educació, polítiques culturals, identitat cultural, minories culturals, diversitat cultural, memòria i patrimoni, llengües, religió, creences, costums i tradició.

Aquests drets es donen en un marc social o entorn en els que ens plantegem treballar amb els següents conceptes: globalització, el respecte mutu i finalment el concepte de no-discriminació.

A data d'avui, a aquests conceptes, s'hi sumaran conceptes claus a tenir en compte quan parlem de DDCC: la perspectiva de gènere en els drets culturals, els objectius dels ODS i el seu vincle amb els DDCC, les diversitats (funcionals, sexuals), la salut com un dret vinculat a la cultura, les Tics en la cultura, la sostenibilitat (canvi climàtic) lligada a la cultura, la hibridació cultural, les migracions culturals, els conceptes de colonialisme i descolonialisme, antiracisme i interseccionalitats i el desenvolupament lligat als DDCC.

El vincle amb l'educació formal i no formal

El camp d'aplicació de la didàctica en DDCC va des dels àmbits educatius formals com no formals.

El vincle amb el CV educatiu és necessari per tal que l'educació en DDCC ajudi a desenvolupar les capacitats culturals dels infants i joves.

Es poden utilitzar els recursos didàctics existents, o nous, o vincular l'experiència formativa a través d'una exposició, com la de cartells, per tal de generar una activitat creativa, comunicativa, a través de tallers de cartells en format collage, en format digital, en format spot publicitari, en format campanya mediàtica, o bé en format cinematogràfic (dibuixos animats, ficció)... una multiplicitat d'expressions creatives que es poden treballar a l'aula.

El nou currículum (LOMCE, 2020) basat en les competències clau, les específiques de les àrees o matèries, on la competència en comunicació lingüística, la competència personal, social i d'aprendre a aprendre, la competència en consciència i expressió culturals, la competència digital i la competència ciutadana, són cinc de les vuit competències clau i estan directament vinculades als aprenentatges dels DDCC. Un dels altres valors de nou currículum és la vinculació directa entre els criteris d'avaluació i les competències específiques de les àrees i matèries en tant que les situacions d'aprenentatge real són les que permeten fer-ne l'avaluació, per tant, és donant resposta a problemes i situacions reals de la vida quotidiana, quan aprenem.

A nivell educatiu no formal, estem parlant de Museus i altres equipaments culturals, amb una necessitat que els DDCC hi siguin presents des del seu discurs museològic, museogràfic, fins a la programació d'activitats complementàries, el projecte educatiu, les activitats educatives, és a dir que els DDCC recorrin de forma transversal i interseccionalment la institució.

L'especificitat d'aquests espais de la cultura i educació, amb paraules d'Eulàlia Bosch "espais que propicien un diàleg al que tots hi tenim dret" en el seu llibre *Un lloc anomenat escola* (Graó, 2010), permet que siguin espais de pont entre la creació, l'educació, la formació de públics i la construcció d'una ciutadania cultural. Espais com magistralment diu "es tanca el cercle d'una llarga conversa que és la relació que s'estableix entre cultura i educació (...) i aquesta conversa és una de les millors estratègies per a la construcció de la pau i la consecució de contextos de llibertat". Com Gemma Carbó reitera en el llibre *Cultura, educación y cooperación para el desarrollo* (2009), l'educació que va més enllà de l'àmbit escolar és la que contribueix a la formació d'una ciutadania cultural.

Dels teòrics Mikel Asensio i Marta Pol, n'agafem la importància dels aprenentatges informals, recollits a *Nuevos escenarios en educación: aprendizaje informal sobre el patrimonio, los museos y la ciudad* (2002). L'aprenentatge informal és el mètode d'aprenentatge per excel·lència durant la història de la humanitat, perquè no està tan regulat com el formal, no hi ha blocs de coneixement estructurats, sinó que l'informal busca entendre, fer gaudir entorn la cultura, amb alts components de gaudi estètic amb continguts atractius, curiosos que pretenen desenvolupar una reflexió.

Per tant i lligant-ho a l'educació formal, no són tan importants els continguts conceptuals, que afecten més a l'educació formal, tot i que no treu que apareguin, sinó més un aprenentatge significatiu, a través d'activitats, que té a veure més amb el per què em serveix, què aporta, què em diu del meu entorn, dels meus problemes, de la meva vida.

Així quedarà recollit al PE de centre (museu, equipament cultural) i en les activitats que se'n desprenguin.

Eines i mitjans per educar en drets culturals

L'educació en Drets Humans, porta una llarga trajectòria, present tant a l'aula com en format didàctic a través d'eines i recursos que moltes ONGs han dissenyat a nivell educatiu.

Però material didàctic sobre l'educació en drets culturals, en sentit estricte i específic, no en tenim masses exemples. És per això que us compartim els següents materials didàctics, que obeeixen a aquesta lògica educativa que siguin útils pel professorat i aplicables en diferents contextos, per tal de començar a desenvolupar un llistat de materials educatius en aquesta línia:

Recursos disponibles en educació i drets culturals:

(Produïts per la Càtedra UNESCO de Polítiques Culturals i Cooperació de la Universitat de Girona, educArt i Fundació Interarts).

- 1- Exposició de cartells Cultura(s), Alternativas, Diversidad, Derechos. AECID. (2004)
- 2- Guia didàctica de l'exposició Cultura(s). Càtedra UNESCO de Polítiques Culturals i Cooperació i educArt. s.l (2004)
<https://culturaparaeldesarrollo.files.wordpress.com/2011/10/guia-didactica-culturas.pdf>
- 3- Guia didàctica de l'exposició Ciutats Educadores. Accions locals/ Valors globals. AICE, Càtedra UNESCO de Polítiques Culturals i Cooperació i educArt (2009)
<https://www.edcities.org/ca/exposicions/ciutats-educadores-accions-locales-valors-globals>
- 4- Diversidades. El juego de la creatividad. Kit en format CD. Kit en format paper. Material del docent per l'ús del Kit i Manual de formació de formadors. UNESCO, Càtedra UNESCO de Polítiques Culturals i Cooperació i educArt i Fundació INTERARTS. (2010)
<https://es.scribd.com/document/183808341/Diversidades-El-Juego-de-La-Creatividad>
- 5- CD "Te cuento" i Guia Didàctica. Càtedra UNESCO de Polítiques Culturals i Cooperació, PDA, AECID (2012)
<https://tecuentolacooperacion.wordpress.com/about/>
- 6- Guia didàctica. Iguals i diferents. Parlem de la imaginació i la creativitat. Càtedra UNESCO de Polítiques Culturals i Cooperació, PDA, Ajuntament de Banyoles, Obra social La Caixa (2015)
<https://www.youtube.com/watch?v=5giQYqMxaZU>

Epileg

A manera de conclusions

Aquest primer **Taller de la Càtedra Pau Casals** ha permès un contacte i intercanvi amb un grup de professionals de la gestió cultural reflexionant sobre els drets culturals.

Les aportacions històriques, conceptuals i pràctiques evidencien la poca atenció de les polítiques culturals a aquests importants fonaments dins dels drets humans. Però també la complexitat de la seva aplicació per les seves característiques i per certes reticències dels poders a reconèixer la llibertat cultural. Malgrat que molts dels principis dels drets culturals estan, més o menys, presents en els postulats de les finalitats i projectes de serveis i equipaments culturals constatem la necessitat d'aprofundir en la seva implementació en el context actual. Incorporar amb més intencionalitat els drets culturals ha de permetre a la ciutadania apercebre i comprendre com els afecta en la seva vida. Per això els serveis culturals poden apropar i capacitar a les persones per un ple exercici dels seus drets culturals.

La profunda relació i interdependència entre el dret l'educació i els drets culturals s'expressa en el cor de la majoria dels serveis i equipaments culturals, en els seus projectes, activitats i propostes. Cercant una conjunció entre els seus continguts i funcions i el dret a participar en la vida cultural en col·lectivitat.

Acceptant que el dret a l'educació s'ha configurat, a les societats contemporànies, a partir de l'establiment de sistemes de generalització de l'oferta i en alguns nivells d'obligatorietat que s'han incorporat com un indicador fonamental del Desenvolupament Humà. Malgrat ni es disposa d'indicadors culturals és evident que esdevenen imprescindibles per preparar a les persones a exercir els seus drets culturals.

A un altre escala els drets culturals és fonamenten en la llibertat cultural de les persones a participar (o no) en la vida cultural, per satisfer les seves necessitats culturals que formen part d'opcions sobre la seva identitat individual o comunitària. En aquest sentit, els serveis culturals han d'oferir un ampli i variat ventall d'oportunitats a la vida cultural del seu entorn perquè les persones lliurament trobin i seleccionin les que li són més acceptables pels seus interessos. Aquestes dues dinàmiques enriqueixen la potencialitat de la cultura en l'exercici dels drets humans i presenten un marc de referència per a les polítiques i la gestió cultural actual.

La Càtedra Pau Casals, en aquest Taller, aspira a actualitzar el debat sobre els drets culturals que ja s'ha obert amb diferents iniciatives a les administracions locals, propostes legislatives i reflexions especialitzades per part de NNUU, entre altres.

Aquesta llarga conversació reclama aprofundir i trobar instruments per a una millor aplicació a la pràctica quotidiana dels nostres serveis culturals.

Alfons Martinell
Mireia Tresserres
Juny 2023

Bibliografia inicial

Marc Jurídic i textos claus:

- AA.VV. *Derechos Culturales y Desarrollo Humano*. Publicación de textos del diálogo del Fórum Universal de las Culturas de Barcelona, Madrid, AECID. 2006.
<https://www.cervantesvirtual.com/obra/derechos-culturales-y-desarrollo-humano-publicacion-de-textos-del-dialogo-del-forum-universal-de-las-culturas-de-barcelona-2004--0/>

- Carbó, Gemma; *Diagnosi del Pla de Drets Humans de Catalunya. Dret a la cultura*. Article que ens presenta un bon recull de l'àmbit legislatiu en matèria de Drets Culturals i l'estat actual d'implementació a Catalunya d'aquest dret així com entitats i organitzacions que hi treballen. 2018. Consulta en línia: <http://www.sindic.cat/site/files/480/Drets%20culturals.pdf>

- Declaración de Friburgo sobre Derechos Culturales. Universidad de Fribourg. 2007.

https://issuu.com/dhpedia/docs/declaracion_de_friburgo_2007

- Escudero Méndez, Juana; *El marco jurídico y legal de la cultura. Los derechos culturales*. A: Revista Periférica internacional. Núm. 19. 2018 (pàgines 81-96)

<https://revistas.uca.es/index.php/periferica/article/view/4906>

- NNUU. Relatora Especial en la esfera de los Derechos Culturales. Consulta en línia:

<https://www.ohchr.org/es/special-procedures/sr-cultural-rights>

Novetats recents sobre Drets Culturals:

- Barreiro, Beatriz; Martinell, Alfons. *Los derechos culturales : Hacia una nueva generación de políticas públicas. Situación y compromisos de España con la comunidad internacional*. Madrid. Fundación Alternativas. 2020. Recurs en línia (79 pàgines).

<https://fundacionalternativas.org/publicaciones/los-derechos-culturales-hacia-una-nueva-generacion-de-politicas-publicas-situacion-y-compromisos-de-espana-con-la-comunidad-internacional/>

- Carbó, Gemma; *La Cultura a l'agenda 2030*. Revista Idees. Recurs en línia:

<https://revistaidees.cat/la-cultura-a-lagenda-2030/>

- Butlletí de Novetats de la Biblioteca Central. Número especial. Drets Culturals. Novembre 2021. Consulta en línia:

https://drac.cultura.gencat.cat/bitstream/handle/20.500.12368/30837/BN_Especial_drets%20culturals_ARTIS.pdf?sequence=3&isAllowed=y

- *Derechos culturales*. Observatorio Vasco de la Cultura. 2019. Recurs en línia (32 pàgines).

<https://www.euskadi.eus/observatorio-vasco-cultura/publicaciones/-/keb-derechos-culturales-2019/>

- *Fem cultura: Pla de Drets Culturals de Barcelona*. Ajuntament de Barcelona. 2021. Recurs en línia (62 pàgines).

<https://www.barcelona.cat/culturaviva/sites/default/files/2021-05/Pla%20Drets%20Culturals.pdf>

- *L'any dels Drets Culturals?*. Recull d'activitats i projectes en forma de jornades, o mesures municipals o lleis, que s'han centrat en els drets culturals. Anuari Polièdrica Magazín. 2022
<https://interaccio.diba.cat/news/2023/2022-any-drets-culturals-poliedrica>

Educació i Drets Culturals:

-AAVV. *Educar en la pràctica artística, un dret irrenunciable*. Educació 360. Aliança Educació 360. Juny 2020. Recurs en línia: www.educacio360.cat/recursos

-AA.VV. *¿Cultura(s)? Alternativas. Diversidad, Derechos. Catálogo de la exposición*. Dirección General de Relaciones Culturales y Científicas, Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperación de España, 2004.

Programa Mundial para la Educación en Derechos Humanos de Naciones Unidas (2004)
https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/WPHRE_Phase_2_sp.pdf

Consejo de Europa que aprobó en 2010 la Carta de la Educación para la Ciudadanía Democrática y la Educación en Derechos Humanos. <https://rm.coe.int/1680487829>